

University of Groningen

Révay Péter és Justus Lipsius eszméi a történelemről és a nemzeti identitásról

Teszelszky, Roger

Published in:

Humanizmus, religio, identitástudat (Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2007

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Teszelszky, R. (2007). Révay Péter és Justus Lipsius eszméi a történelemről és a nemzeti identitásról. In I. Bitskey, & G. T. Fazekas (Eds.), *Humanizmus, religio, identitástudat (Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről)* (pp. 106-113). (Studia Litteraria; Vol. XLV). Debreceni Egyetem / Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet. <http://hdl.handle.net/2437/99495>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

2008, 'Révay Péter és Justus Lipsius eszméi a történelemről és a nemzeti identitásról' [The ideas of Péter Révay and Justus Lipsius about history.], in: István Bitskey, Gergely Tamás Fazakas, eds., *Humanizmus, religió, identitástudat. Tanulmányok a kora újkori Magyarországi művelődéstörténetéről* (Studia Litteraria, 45) (Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó) 106-124

Révay Péter és Justus Lipsius eszméi a történelemről és a nemzeti identitásról **Kees Teszelszky, University of Groningen**

1613-ban publikálta Révay Péter (Petrus de Rewa, 1568-1622) a magyar koronáról szóló könyvét: *De sacrae coronae regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna, annos ultra D C clarissimae, brevis commentarius*.¹ Ez a mű még II. Mátyás uralkodása alatt (1608-1618) megjelent, és kapcsolatba hozható más korabeli politikai vitákkal is. Révay a korona történetén keresztül bemutatja a magyar nemzetről alkotott politikai elméletét, felhasználva a németalföldi filozófus Justus Lipsius (1547-1606) eszméit is. De mi volt Révay célja a koronáról szóló könyvének megírásával? Miért éppen ebben az időben jelent meg egy ilyen fajta mű Magyarországon? Tanulmányomban azt szeretném bemutatni, hogyan is keletkezett a könyv, és miképpen használta a szerző Lipsius eszméit, módszereit. További szempontja elemzésemnek, hogyan illeszkedik Révay munkája korának politikai és esztétikai vonulatába. Meggyőződésem szerint a magyar koronáról szóló könyv önmagában nem csak egy nemzeti alkotás, hanem egy Európában már meglévő műfaj magyar megfelelője.

A magyar korona egyike a legérzékenyebb kutatási témáknak Magyarországon, hiszen mind politikai, mind vallási szempontból is megközelíthető, elemezhető.² A kutatók évek óta vizsgálják, mi is a korona jelentősége, illetve hogyan is változik ez a történelem különböző korszakaiban.³ Feltűnő, hogy az utóbbi időben a téma kevés figyelmet kapott. Üdítő kivételek ez alól Péter Katalin és R. Várkonyi Ágnes tanulmányai.⁴ Vajon miért jelent meg a 17. század első negyedében annyi koronával foglalkozó mű, a csúcspontnak tekinthető Révay-könyvvel együtt?

A doktori disszertációmban próbáltam választ találni erre a kérdésre.⁵ Azt vizsgáltam, hogyan változott a korona jelentése az évszázadok folyamán, és mi az összefüggés a koraújkori nemzeti identitás fejlődése és a koronához fűződő eszmerendszer változó jelentése között. Elemzésem középpontjában az állt, hogyan ábrázolja a szerző a magyar nemzet és a magyar korona viszonyát, illetve hogyan képzei a korona legitimáló funkcióját. Munkám kiinduló pontja az volt, hogy a koronához nem egy változatlan, örökös eszmerendszer kapcsolódik, hanem egy állandóan változó eszköztára a különböző ideáknak, amely terminusokban,

¹ Petrus de Rewa, *De sacrae coronae regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna, annos ultra D C clarissimae, brevis commentarius*. Augustae Vindelicorum, 1613.

² Deér Josef, *Die Heilige Krone Ungarns*. Bécs, 1966. 11-31

³ A legfontosabb művek a témáról: Eckhart Ferenc, *A szentkorona-eszme története*. Budapest, 1941, Máriabesnyő és Gödöllő, 2003, Péter László, *The Antecedents of the Nineteenth Century Hungarian State Concept: A Historical Analysis. The Background of the Creation of the Doctrine of the Holy Crown*. (kéziratoss disszertáció). Oxford, 1966, Bak János M., *Königtum und Stände in Ungarn im 14-16. Jahrhundert*. Wiesbaden, 1973, Péter László, *The Holy Crown of Hungary, Visible and Invisible*. In: *Slavonic and East European Review* 81. London, 2003. 426-510.

⁴ Péter Katalin, *Papok és nemesek*. Budapest, 1995, Várkonyi Ágnes R., „...Jó Budavár magas tornyán...” A magyar államiság szimbólumairól Mohács után. In: *Hagyomány és történelem*. (separatum) Eger, 2000. 77-100, Várkonyi Ágnes R., A korona és a Budai vár. In: *Tanulmányok a Budapest múltjából*. Budapest, 2001. 37-47, Várkonyi Ágnes R., Az egység jelképei a megosztottság másfél évszázadában. In: *A hadtörténeti múzeum értéktáza* 4. Budapest, 2002. 59-69.

⁵ Kees Teszelszky, *De sacra corona regni Hungariae. De kroon van Hongarije en de ontwikkeling van vroegmoderne nationale identiteit (1572-1665)*. Groningen, 2006. Webcím: <http://dissertations.ub.rug.nl/faculties/arts/2006/r.c.e.teszelszky/>

képekben, más-más koronaékszerekben jelenhetett meg - az éppen aktuális politikai és / vagy vallási elvárásoknak megfelelően.

Tanulmányom egy másik fontos pontjának tartom, hogy a szentkorona-tan egy kitalálománya volt a 19. századnak. Ezt a megállapítást nem csupán saját kutatásaimra alapozom, hanem Péter László eredményeire is.⁶ A korona a magyar politikai kultúrában betöltött korai szerepét ebből következően tehát nem lehet a szentkorona-tanra alapozva megközelíteni. Egyetlen korabeli forrás sem tartalmazza a korona organikus államelméleti szerepét, ezért a szentkorona-tan felhasználása a korabeli elemzésekben alapvetően hiba, valójában nem más, mint egy bizonyos ideológiának, hamis terjesztése.

Az 1600-1613 közötti időszak politikai körülményeinek következménye, hogy a korona fontos szerepet kapott a magyar nemzeti identitás fejlődésében.⁷ A Bocskay-felkelés, II. Mátyás politikája a korona Magyarországra való visszakerülése egy olyan fajta koronajelentéshez vezetett, ami az 1600-1608 közötti rendi politikát igazolta.⁸ Ezáltal jött létre többek munkájában a korona és a nemzet összefüggéseinek részletes leírása többek között a következő szerzőknél: Bocskay István, Bocskay István, Habsburg Mátyás, Illésházy István, Pázmány Péter, Berger Illés, Jessenius János és természetesen Révaynál is. Ők voltak azok, akik a szent korona régi hagyományait úgy használták fel, hogy az aktuális, korabeli politikai üzenetet is átadták.

A magyar korai politikaelméleti munkákban nem hunyhatunk szemet a dél-holland filozófus Justus Lipsius tévekenysége felett. Ő volt Európában a kor egyik legbefolyásosabb gondolkodója.⁹ A legfontosabb művei: A Tacitus művei kiadása (1574), *De Constantia libri duo, qui alloquium praecipue continent in publicis malis* (1584) és *Politicon sive civilis doctrinae libri sex*. (1589). Lipsius kitalált egy tant, melynek segítségével a kereszténységet próbálta összehozni az antik sztoicizmussal.¹⁰ Összefoglalásában bemutat egy kapcsolatot a *providentia* /isten gondviselés/ keresztény megközelítése és az antik *fatum* és *fortuna* között. Az isten személyesen avatkozik bele az ember és közössége sorsába, de az embernek magának kell megoldást találnia a társadalomban. Lipsius megpróbált egy olyan államszervezetet létrehozni, amely a stabilitást és a biztonságot garantálni tudja a polgárainak.¹¹ Ezen túl megkísérelt egy erkölcsileg motivált *raison d'état*-t létrehozni morális és realista kiindulópontok egyesítése alapján, amelynek a közérdeket kell szolgálnia. Ez azt jelenti, hogy az uralkodó néhányszor céltudatosan félre kell hogy vezesse alattvalóit, hogy az állam érdekében létrehozzon valami jót, ugyanakkor az állampolgároknak feltétlen bizalommal kell legfőbb uruk felé fordulniuk. Lipsius politikai tanításának legfőbb érdeme az uralkodói hatalom és az állampolitika imázsának megteremtése az alattvalók számára, pontosabban az ő ítélkezésük befolyásolása a *maiestas* (szuverenitás)

⁶ Péter László, The Holy Crown of Hungary, Visible and Invisible. In: *The Slavonic and East European Review* 81 London, 2003. 8-13

⁷ Kees Tszelszky, A Holy Crown for a Nation. The Development of the Symbolic Meaning of the Holy Crown of Hungary and the Construction of an Idea of the Nation in the Early Modern Period. In: Jan Veenstra és Rudolf Suntrup szerk., *Building the Past / Konstruktion der eigenen Vergangenheit*. Frankfurt, 2006. 247-259

⁸ Tszelszky, Groningen, 2006, 67-168

⁹ A magyarországi recepciójáról: Csipkay Sándor, *Magyar-holland irodalmi kapcsolatok kezdetei*. Budapest, 1935. 12-28, Thuróczi-Trostler József, Keresztény Seneca. In: *Egyetemes philológiai közlöny* 60. Budapest, 1937. 33-72, Vargha Anna, *Iustus Lipsius és a magyar szellemi élet*. Budapest, 1942, Wittman Tibor, A magyarországi államelméleti tudományosság XVII. század eleji alapvetésének németalföldi forrásaihoz. J. Lipsius. In: *Filológiai Közöny* 2. Budapest, 1957. 253-66, Klaniczay Tibor, A magyar későreneszánsz problémái - stoicizmus és manierizmus. In: Klaniczay Tibor, *Reneszánsz és Barokk*. Budapest, 1961. 303-339, Antoine Coron, Justus Lipsius levelezése a magyarokkal és Révay Péter kiadtatlan levele Lipsiushoz. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. 80. Budapest, 1976. 495-496.

¹⁰ Albertine van der Bilt, *Lipsius' De Constantia en Seneca. De invloed van Seneca op Lipsius' geschrift over de standvastigheid van gemoed*. Nijmegen, 1946. 33-37.

¹¹ Arról bőven: Jan Waszink, Introduction. In: Justus Lipsius, *Politica. Six Books of Politics or Political Instruction*. (Jan Waszink szerk.) Assen, 2004. 199.

és a *auctoritas* (hatalom) iránti tekintély szempontjából.¹² Lipsius filozófiájában a vallás alsóbb rendű az uralkodói hatalomnál, hiszen a politikai morálnak az uralkodói imázst kell szolgálnia. Ennek összetevői a *virtus* és *prudentia* vagyis az erény és a bölcsesség.

Lipsius tehát az ókori források alapján egy új történelmi módszert talált ki, hogy ezt a tudást megszerezze magának. Az ókori szövegeket nem az eredeti kontextusban tanulmányozta, hiszen az volt a célja, hogy gyakorlati megoldásokat és érveket találjon, amelyek a saját politikai nézeteit megalapozzák, alátámasztják. Lipsius új módszerének lényege, hogy saját érveléseit antik szerzők idézeteiből építi fel, szó szerint összeollózza azokat, /különösen sokat vett át Tacitus-tól/ és ebből hozza létre tanulmányát.¹³ A másik lehetőség számára, hogy az egymáshoz kapcsolható történelmi példákból – *exempla* – állítja össze mondanivalóját.¹⁴ Fontos kiegészítés még, hogy a klasszikusok mellett legalább ugyanannyi középkori forrást is használ, többek között magyart is.¹⁵ Ezeket a részeket olyan mesterien, találóan rakja egymás mellé, hogy azok elvesztik eredeti irodalmi, történelmi jelentésüket, de mégis tökéletesen alkalmasak arra, hogy a szerző politikai üzenetét, céljait keresztülvigyék.¹⁶ Lipsiusnak ezt a metódusát inkább egy retorikai stratégiának tekinthetjük, mint tudományos módszernek. Számára nem elveinek a bizonyítása volt a cél, hanem az olvasók meggyőzése.¹⁷

Lipsius munkássága egy fordulópontot jelölt meg a koraújkori kulturális fejlődésben: a múlt felfedezését, újraértelmezését.¹⁸ Mindez a 17. század elején történt, ugyanabban az időben, amikor Révay koronáról írt könyve keletkezett. A nemzeti identitás fejlődését a koraújkorban elősegítette Lipsius munkásságának recepciója és történelmi módszerének átvétele, használata Európában. Ennek a fejlődésnek az volt a lényege, hogy a szerző egy bizonyos nemzetképet hoz létre történelmi elemek felhasználásával, amelynek természetesen mindig aktuális politikai üzenete van. Lipsius hathatós közreműködésének köszönhetően tekinthetjük Hollandiát a filozófiai irányzat kiinduló pontjának. Jelentős követői voltak még például: a jogtudós Hugo Grotius és az író Cornelis Hooft is.¹⁹ Nekik köszönhető a nemzeti történelem első korabeli politikai nézőpontból történő leírása.²⁰

Révay munkája alapján szeretném a továbbiakban bizonyítani, hogy a fentiekben említettekhez hasonló fejlődés Magyarországon is megfigyelhető volt. Révay a kor magyar szellemi és politikai elitjéhez tartozott, aki kulcsfontosságú szerepet kapott a monarchia politikájában,²¹ 1604-ben ugyanis Habsburg Mátyás kormányzó, a későbbi uralkodó

¹² Justus Lipsius, *Politica. Six Books of Politics or Political Instruction*. 424

¹³ Robert Bireley, *The Counter-Reformation Prince. Anti-Machiavellianism or Catholic Statecraft in Early-Modern Europe*. Chapel Hill és London, 1990. 78, Ann Moss, *The Politica of Justus Lipsius and the Commonplace-Book*. In: *Journal of the History of Ideas*. 59. New York, 1998. 421, Jan Waszink, Introduction. 55-58

¹⁴ Lipsius magyarázta meg ezt a módszert a Carolus Langius szája keresztül a 19-21. fejezetekben a második könyvben a *De Constantia*-nak. Lásd: Tárnóc Márton, szerk., *Laskai János válogatott művei magyar Iustus Lipsius*. Budapest, 1970. 142-145.

¹⁵ Például: Justus Lipsius, *Diva Virgo Hallensis, Beneficia ejus miracula fide atque ordine descripta*. Antverpiae, 1604. Lásd: Jan Papy, *The Use of Medieval and Contemporary Sources in the History of Louvain of Justus Lipsius (1547-1606); the Lovanium (1605) as a Case of Humanist Historiography*. In: *Lias* 29. Amszterdam, 2002. 45-62. A magyarországi recepcióról: Mihály Imre, Szenci Molnár Albert „Idea Christianorum”-a. In: Varjas Béla szerk., *Irodalom és ideológia a 16-17. században*. Budapest, 1987. 235-238.

¹⁶ Robert Bireley így fogalmazta: ‘They carried out the authority of the ancients, but they represented his [Lipsius’] own thoughts’. Robert Bireley, *The Counter-Reformation Prince. Anti-Machiavellianism or Catholic Statecraft in Early-Modern Europe*. Chapel Hill és London, 1990. 78

¹⁷ Anthony Grafton, *Bring Out Your Death*. Cambridge, Massachusetts és London, 2001. 241.

¹⁸ Anthony Grafton, *Athenae Batavae: The Research Imperative at Leiden, 1575-1650*. Leiden, 2003. 8-9.

¹⁹ Hugo Grotius, *The Antiquity of the Batavian Republic with the notes by Petrus Scriverius*. (Jan Waszink szerk. és ford.) Assen, 2000.

²⁰ Jan Waszink, Introduction. In: Grotius, 1-10

²¹ A legfontosabb biográfiák Révayról: Rafaël Hrabecius, *Oratio Funebris...* (Kassa, 1623), Bónis György, *Révay Péter*. Budapest, 1981.

legfontosabb tanácsadójává választotta. 1608-ban nevezték ki koronaőrnek és ettől az időponttól datálhatjuk a koronáról írt szövegeit.²² 1613-ban publikálta mindmáig híres művét a magyar korona sorsáról.

Révay burkolt célja könyvével, hogy bemutasson egy politikai elméletet a nemzet és a korona történelmi kapcsolata alapján. Révay soha nem fogalmazta meg a szentkorona-tant, amit az utókor általában neki tulajdonít, ő csak egy olyan elméletet alkotott, amely az aktuális politikai helyzetet tükrözte. Kettős szándéka lehetett: béke és egyetértés a *respublica*-ban, továbbá legitimálni akarta a magyar nemzet szabadságát és önállóságát a Habsburg Birodalmon belül. Hogy célját elérje, Révay összefoglalta a magyar történelmet, részletesen bemutatta az uralkodókat, eseményeket. Mindezt a magyar nemzet és a korona középpontba állításával végezte. A leírás magvának, legfőbb üzenetének tekinthetjük azt a metaforát, hogy az állam létrejötte óta isten a szent koronán keresztül közvetlen hatással van Magyarországon politikai sorsára, a magyar nemzetre.

A korona történetét, jelentésének változásait úgy alkalmazza, mint példák sorát és saját elméletének igazolását, pontosan ugyanazzal a módszerrel, amit Lipsiusnál is láthattunk. Révay politikai elmélete két alapon nyugszik. Első, amit Lipsiustól kölcsönzött, maga a neosztoicizmus eszméje, a másik annak Lipsius-i politikai nézőpontja.

A *providentia* és a *fatum* kettőssége jelen van a koronátörténetben is. Kiinduló pontja, hogy a sors alárendelt szerepet tölt be az isteni gondviseléssel szemben, mivel az isten a szent koronán keresztül személyesen avatkozik be az uralkodó, a nemzet, az állam sorsába. A szerző úgy ábrázolja ezt a viszonyt, hogy a koronát megszemélyesíti és olyan erényekkel (*virtusokkal*) látja el, amelyek magukban foglalják a természetfeletti erők hatását, amely a koronamorált működteti.

Révay úgy mutatja be a koronát, mint valami megingathatatlant a sors viharában, ami sérthetetlen materiális és erkölcsi értelemben is. Egyik oldalról rámutat a koronázási ékszerek történelmi szerepére, hogy évszázadokon keresztül épségben megmaradtak. Másik oldalról a korona a magyar történelem erkölcsi próbaköve, mivel isten által a gondviselés értelmében a király, az ország és a nemzet sorsa eleve elrendeltetett. Ez azt jelenti, hogy isten az uralkodót és a nemzetet megbünteti, ha sérül a korona anyagi vagy erkölcsi értelemben.

Lipsius politikai látásmódja felismerhető azokban az erényekben, amelyekkel Révay szerint egy magyar királynak és egy nemzetnek egyaránt rendelkeznie kell. Könyvében különböző történelmi példákat hoz kronológiai sorrendben azokra az esetekre, amikor a király és a nemzet erkölcsös volt és amikor nem. Konkrét helyzeteket ír le a korona múltjából, amiből a Lipsius által megnevezett erkölcs-fajták kitűnnek. Ezek aztán konkrét politikai üzenettel telítődnek a szerző szándékai szerint, úgy, mint a rendi szabadság, az ország függetlensége és az uralkodó iránti engedelmesség.

Ezeknek a példáknak az a lényege, hogy a korona újra és újra morális próbaköve a király és a rendek cselekedeteinek. Sorra kerülnek a koronához kapcsolódó középkori csodák, a korona ellopása és 1608-as visszakerülése. Ha valamilyen tisztességtelen, erkölcstelen dolog történik az országban, a korona elhagyja azt, és isten balsorssal sújtja az uralkodót és a nemzetet.

Azt a kölcsönhatást nevezi Révay a korona fortunájának, ami isten (gondviselő) reakciója az emberek viselkedésére. Amikor a korona által megkövetelt, közvetített morált a nemzet tiszteli, *bonum publicum*-ról beszélhetünk, amely boldogságot hoz a társadalomnak. Ezt az állapotot nevezi a szerző a korona diadalának.

Akárcsak Lipsius, Révay is alkalmazza a jóakarató erkölcsi félrevezetés módszerét olvasóival szemben, hogy politikai üzenetét átadja. Ez a munkamódszer magával hozza a gyakori hibázás lehetőségét is, hiszen a szelektálás következtében a kronológiai sorrend

²² [Péter Révay], [1608] *Postula conservatum sacrae coronae*. In: Bónis, 101-103.

időnként sérül. Minderre azért volt szüksége, hogy egy ellentmondást nem tűrő teóriát tudjon megalkotni saját koronaelméletéhez. Ennek lényege, hogy a nemzet akkor érheti el szuverenitását, ha az uralkodó teljesíti a koronával szembeni erkölcsi kötelességét. Révay a korona szentségét a nemzet szuverenitásán keresztül igazolja. A magyar történelemben első alkalommal fordul ez elő.

Révay munkája politikaelméleti tartalma miatt műfaját tekintve nem csupán egy királyi vagy rendi tükörnek tekinthető.²³ Akárcsak Lipsius fő műve egy remek kézikönyv királyoknak, rendeknek Magyarország politikájáról, amely konkrét történelmi példákból áll, és egyaránt szolgálja az uralkodó és a politikusok érdekeit is. Ezek alapján talán nem túlzás, ha kijelentem, Révay könyve nem a koronáról szól, a korona csupán eszköz, erkölcsi példa.

De kinek is írta a szerző nagyszabású művét, erkölcsi példázatát? A könyv létrejöttéhez nélkülözhetetlen volt az a Révayt körülvevő szellemi kör, amelyben Lipsius tanai komoly szerepet játszottak.²⁴ 1592-ben lett a szerző ennek az akadémiai csoportnak a tagja, amihez hasonlókat Európa más részein is számon tartottak.²⁵ A magyar kör leghíresebb tagjai voltak: Rimay János, Káthay István, Istvánffy István és Forgách Mihály. Ők további kapcsolatban voltak más szellemi központok tagjaival, mint például arisztokrata udvarok humanistáival Illésházy Istvánnal, Thurzó Györggyel, Batthyány Boldizsárral, a Habsburg udvarral, külföldi egyetemekkel – például Jessenius (Jeszenszky) Jánossal Prágából, humanista polgármesterekkel, lelkészekkel, tanárokkal, és városi polgárokkal, mint például Lackner Kristóf, Bocatius János és Szenci Molnár Albert. A Lipsius-t követők szellemi mozgalma komoly hálózatot épített ki Magyarországon belül, ugyanakkor jelentős nemzetközi kapcsolatrendszer is kialakulóban volt Európa-szerte. Révay ebben a széles Lipsius-i körben, egy nemzetközi csoportban, támogatottságot szerezhetett a Magyarországhoz kapcsolódó politikai nézeteihez, ugyanakkor az ismert korona-témával a magyar olvasókat győzhette meg politikájának helyességéről.

Lipsius munkájának, eszméinek a fogadtatása Hollandiában és Magyarországon is hasonló gondolatokat eredményezett a nemzeti identitás ügyében. Grotiusnál és Révaynál is megfigyelhetjük ezt. Úgy tűnik tehát, hogy a magyar identitás fejlődése szoros kapcsolatban állt a korabeli szellemi változásokkal Európán belül.

Végezetül leszögezhetjük a magyar nemzeti identitás a kora újkorban két elemből jött létre: a meglévő magyar hagyományokból és a korabeli nemzetközi eszmék egymásra hatásából. Révay Lipsiustól átvett gondolataival eljutott egy úja fajta nemzeti közösség definíciójához, miközben a korona jelentőségét hangsúlyozta. Lipsius történelmi módszerét és eszméjét alkalmazva Révay munkája egy nemzetek feletti kapcsolatrendszerre utal *-respublica litterata* – amelyben a múlt eseményeinek az ismerete és az ideák cseréje egy nagyon fontos motiváló erő volt az európai koraújkori „nemzeti” identitás létrejöttéhez. Ennek a folyamatnak a lényege a keresés volt, az emberiség és a társadalom igazságának keresése, amely egy keresztény és klasszikus tudással egyesült.

Irodalom

Bak, János M., *Königtum und Stände in Ungarn im 14-16. Jahrhundert*. Wiesbaden, 1973

Bireley, Robert, *The Counter-Reformation Prince. Anti-Machiavellianism or Catholic Statecraft in Early-Modern Europe*. Chapel Hill és London, 1990.

Bónis, György, *Révay Péter*. Budapest, 1981.

Coron, Antoine, Justus Lipsius levelezése a magyarokkal és Révay Péter kiadtlan levele Lipsiushoz. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. 80. Budapest, 1976. 495-496.

²³ Mint Hargittay Emil gondolja. Hargittay Emil, *Gloria, fama, literatura. Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejedelmi tükrökben*. Budapest, 2001. 83.

²⁴ Vargha, 1942. 45-50, Klaniczay Tibor, *Pallas magyar ivadéka*. Budapest, 1985. 26-31.

²⁵ Klaniczay Tibor, Die Akademie als die Organisation der intellektuellen Elite in der Renaissance. In: August Buck és Klaniczay Tibor szerk., *Sozialgeschichte Fragestellungen in der Renaissanceforschung*. Wiesbaden, 1972. 1-15.

- Csipkay, Sándor, *Magyar-holland irodalmi kapcsolatok kezdetei*. Budapest, 1935
- Deér, Josef, *Die Heilige Krone Ungarns*. Bécs, 1966
- Eckhart, renc, *A szentkorona-eszme története*. Budapest, 1941, Máriabesnyő és Gödöllő, 2003
- Grafton, Anthony, *Bring Out Your Death*. Cambridge, Massachusetts és London, 2001.
- Grafton, Anthony, *Athenae Batavae: The Research Imperative at Leiden, 1575-1650*. Leiden, 2003.
- Grotius, Hugo, *The Antiquity of the Batavian Republic with the notes by Petrus Scriverius*. (Jan Waszink szerk. és ford.) Assen, 2000.
- Hargittay, Emil, *Gloria, fama, literatura. Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejedelmi tükrökben*. Budapest, 2001.
- Hrabecius, Rafaël, *Oratio Funebris...* (Kassa, 1623),
- Klaniczay, Tibor, A magyar későreneszánsz problémái - stoicizmus és manierizmus. In: Klaniczay Tibor, *Reneszánsz és Barokk*. Budapest, 1961. 303-339
- Klaniczay, Tibor, Die Akademie als die Organisation der intellektuellen Elite in der Renaissance. In: August Buck és Klaniczay Tibor szerk., *Sozialgeschichte Fragestellungen in der Renaissanceforschung*. Wiesbaden, 1972. 1-15
- Lipsius, Justus, *Diva Virgo Hallensis, Beneficia ejus miracula fide atque ordine descripta*. Antverpiae, 1604.
- Lipsius, Justus, *Politica. Six Books of Politics or Political Instruction*. (Jan Waszink szerk.) Assen, 2004.
- Mihály, Imre, Szenci Molnár Albert „Idea Christianorum”-a. In: Varjas Béla szerk., *Irodalom és ideológia a 16-17. században*. Budapest, 1987. 235-238.
- Moss, Ann, The Politica of Justus Lipsius and the Commonplace-Book. In: *Journal of the History of Ideas*. 59. New York, 1998. 421
- Papy, Jan, The Use of Medieval and Contemporary Sources in the History of Louvain of Justus Lipsius (1547-1606); the Lovanium (1605) as a Case of Humanist Historiography. In: *Lias* 29. Amszterdam, 2002. 45-62.
- Péter, Katalin, *Papok és nemesek*. Budapest, 1995
- Péter, László, *The Antecedents of the Nineteenth Century Hungarian State Concept: A Historical Analysis. The Background of the Creation of the Doctrine of the Holy Crown*. (kéziratoss disszertáció). Oxford, 1966
- Péter, László, The Holy Crown of Hungary, Visible and Invisible. In: *Slavonic and East European Review* 81. London, 2003
- Rewa, Petrus de, *De sacrae coronae regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna, annos ultra D C clarissimae, brevis commentarius*. Augustae Vindellicorum, 1613.
- Tárnóc, Márton, szerk., *Laskai János válogatott művei magyar Iustus Lipsius*. Budapest, 1970.
- Teszelszky, Kees, *De sacra corona regni Hungariae. De kroon van Hongarije en de ontwikkeling van vroegmoderne nationale identiteit (1572-1665)*. Groningen, 2006. Webcím: <http://dissertations.ub.rug.nl/faculties/arts/2006/r.c.e.teszelszky/>
- Teszelszky, Kees, A Holy Crown for a Nation. The Development of the Symbolic Meaning of the Holy Crown of Hungary and the Construction of an Idea of the Nation in the Early Modern Period. In: Jan Veenstra és Rudolf Suntrup szerk., *Building the Past / Konstruktion der eigenen Vergangenheit*. Frankfurt, 2006. 247-259
- Thuróczi-Trostler, József, Keresztény Seneca. In: *Egyetemes philológiai közlöny* 60. Budapest, 1937. 33-72
- Vargha, Anna, *Iustus Lipsius és a magyar szellemi élet*. Budapest, 1942
- Várkonyi Ágnes R., „...Jó Budavár magas tornyán...” A magyar államiság szimbólumairól Mohács után. In: *Hagyomány és történelem*. (separatum) Eger, 2000
- Várkonyi Ágnes R., A korona és a Budai vár. In: *Tanulmányok a Budapest múltjából*. Budapest, 2001. 37-47
- Várkonyi Ágnes R., Az egység jelképei a megosztottság másfél évszázadában. In: *A hadtörténeti múzeum értesítője* 4. Budapest, 2002. 59-69.
- Waszink, Jan, Introduction. In: Justus Lipsius, *Politica. Six Books of Politics or Political Instruction*. (Jan Waszink szerk.) Assen, 2004.
- Wittman, Tibor, A magyarországi államelméleti tudományosság XVII. század eleji alapvetésének németalföldi forrásaihoz. J. Lipsius. In: *Filológiai Közöny* 2. Budapest, 1957. 253-66